

การวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

AN ANALYSIS OF FACULTY CULTURE IN THAI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนทรวดี เกียรติพิเชษฐ์

หัวหน้าภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

วัฒนธรรมเป็นผลรวมของแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมด ได้แก่ วิธีของการคิด ความเชื่อทัศนคติ ค่านิยม ที่สมาชิกในกลุ่มมีร่วมกัน และถ่ายทอดให้กันและกันระหว่างสมาชิกในสังคมนั้น ๆ (Mc Daniel and Stumpf, 1993) วิธีคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม เป็นสิ่งซ่อนเร้นที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรม ซึ่งมองไม่เห็น แต่มีพลังในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ (Schein, 1988) กลุ่มคนในแต่ละเชื้อชาติแต่ละท้องถิ่นแต่ละอาชีพ มีวิธีคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม ต่อสิ่งต่าง ๆ ต่างกัน จึงมีแบบแผนของพฤติกรรม หรือวัฒนธรรมของกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ (สุพัตรา สุภาพ, 2527, Triandis, 1972) อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเป็นกลุ่มบุคคลอาชีพหนึ่ง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นชนชั้นมันสมองของประเทศ ที่ทำหน้าที่สร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2536) เพราะหน้าที่หลักของอาจารย์ คือ การถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง เพื่อพัฒนาคนเข้าสู่วิชาชีพทุกวิชาชีพ แต่ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญวิกฤตการณ์อาจารย์ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2536) การทำความเข้าใจในวัฒนธรรมอาจารย์ จึงเป็น

สิ่งจำเป็น เพราะวัฒนธรรมเปรียบเสมือนแว่นขยายที่เพิ่มความกระจ่างในการมองเห็นธรรมชาติ ของความเป็นจริงของบุคคลในวัฒนธรรมนั้น ๆ (Bergquist, 1992) การศึกษาเกี่ยวกับอาจารย์ในมิติของวัฒนธรรม จึงช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของอาจารย์ ที่เป็นลักษณะเฉพาะของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันว่า อาจารย์มีแนวคิด ความเชื่ออย่างไร และทำอะไรกันอยู่บ้าง การศึกษาวัฒนธรรมอาจารย์ จึงมีคุณค่าช่วยให้ผู้บริหารอุดมศึกษาทุกระดับเข้าใจธรรมชาติของอาจารย์ เพิ่มความกระจ่างในการคิด การแสวงหาแนวทางในการดำเนินงานในสถาบันอุดมศึกษาไทย ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์ ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมอาจารย์ เพราะการแก้ปัญหาคาการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ จะต้องใช้กลยุทธ์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา (Hickman and Silva, 1984 ; Barnette, 1990 ; Bergquist, 1992) นอกจากนี้การศึกษาวัฒนธรรมอาจารย์ ยังช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจในกลุ่มอาจารย์ด้วยกัน ช่วยให้การจัดการ

ศึกษาในรูปแบบสหสาขาวิชา การแลกเปลี่ยน
ความรู้และเทคโนโลยีทางการอุดมศึกษาต่าง
วัฒนธรรมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Becher 1984 ;
George 1987) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวัฒนธรรม
อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งนอกจากจะ
เป็นประเด็นดังกล่าวข้างต้นแล้ว การค้นพบ
จากงานวิจัยนี้ ยังช่วยขยายศาสตร์ทางการ
อุดมศึกษาไทย ให้กว้างขวางและแข็งแกร่งขึ้นอีก
ระดับหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์ในสถาบัน
อุดมศึกษาไทยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. วิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรม
อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย
2. วิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบัน
อุดมศึกษาไทย
3. สร้างแบบวัด วัฒนธรรมอาจารย์
สถาบันอุดมศึกษาไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์ สถาบัน
อุดมศึกษาไทย ศึกษาวัฒนธรรมของอาจารย์
4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ
สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชา
สังคมศาสตร์และสาขาวิชามนุษยศาสตร์

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นอาจารย์
สถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย
ที่มีสาขาวิชาครบ 4 สาขาวิชาดังกล่าวข้างต้น
และสอนระดับปริญญาตรีขึ้นไป โดยไม่รวม
มหาวิทยาลัยเปิดและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

ระเบียบวิธีวิจัย

การทำวิจัยดำเนินการเป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 หาส่วนประกอบสำคัญของ
วัฒนธรรมอาจารย์ (Cultural key element)

1.1 ประมวลตัวแปรหรือส่วนประกอบ
สำคัญที่เคยใช้ในการศึกษา หรือใช้ในการ
อธิบายวัฒนธรรมอาจารย์ จากทฤษฎีต่าง ๆ
และงานวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์
ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)

1.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบทฤษฎี
ที่ได้ในข้อ 1.1

1.3 เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในสาขาวิชาต่าง ๆ
จำนวน 30 คน

1.4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์และถอดคำสัมภาษณ์
ด้วยตนเอง

1.5 วิเคราะห์กลุ่มคำหลัก (domain analysis)
จากคำสัมภาษณ์ทั้งหมด

1.6 จัดทำสารบบ (taxonomy) จำแนก
ความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมอาจารย์ที่ได้
จากการสัมภาษณ์

1.7 ตั้งชื่อกลุ่มคำหลักของความคิดและ
พฤติกรรมอาจารย์ในแต่ละชุดของกลุ่มคำที่
จำแนกสารบบแล้ว ในข้อ 1.6

1.8 ให้ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลหลักสาขาวิชาละ
1 คน รวมเป็น 4 คน และนักวิชาการการ
อุดมศึกษา 4 คน พิจารณาให้ความเห็นในการ
จัดทำสารบบ

1.9 คำหลักที่ผู้ทรงคุณวุฒิในข้อ 1.8 ให้
ความเห็นชอบแล้ว จำนวน 11 กลุ่มคำหลัก ใช้
เป็นส่วนประกอบสำคัญของวัฒนธรรมอาจารย์
ตัวแปรในแต่ละกลุ่มคำหลัก ใช้เป็นข้อคำถามใน

แบบสอบถามวัฒนธรรมอาจารย์

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสอบถาม วัฒนธรรมอาจารย์ตามขั้นตอนดังนี้

2.1 กำหนดโครงสร้างแบบสอบถาม (blueprint) ตามส่วนประกอบสำคัญและตัวแปรที่ได้ในขั้นตอนที่ 1

2.2 เขียน ข้อคำถามตามโครงสร้าง แบบสอบถามจำนวน 109 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

2.3 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน (เป็นตัวแทนผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 คน นักวิชาการอุดมศึกษา 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิจัย 2 คน) พิจารณาคุณภาพเครื่องมือ (content validity)

2.4 ทดลองใช้เครื่องมือ และหาค่าความเที่ยงทั้งฉบับได้ 0.95

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ประชากรจำนวน 12,520 คน เป็นอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ที่สอนระดับปริญญาตรีขึ้นไป และมีสาขาวิชาครบ 4 สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ ชีวภาพ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

3.2 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,403 คน ได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามวิธีของยามานะ และสุ่มแบบแบ่งชั้น จากอาจารย์สาขาวิชาต่าง ๆ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ร่วมกันหลายวิธี ได้แก่ผู้วิจัยไปส่งและติดตามเองผ่านผู้ประสานงานในหน่วยงานต่าง ๆ และส่งไปรษณีย์ได้แบบสอบถามกลับคืน 1,213 คิดเป็นร้อยละ 86.46

ขั้นตอนที่ 4 การจัดกระทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวอาจารย์ด้วยค่าสถิติ พื้นฐาน

4.2 วิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์ใช้ Factor Analysis ด้วยวิธี Exploratory Factor Analysis สกัดตัวประกอบด้วยวิธีองค์ประกอบสัมพันธ์ (Principal Component Method/PC) และหมุนแกนแบบออร์ทोगอนอล (Orthogonal) ด้วยวิธีเวรีแมกซ์ (Varimax Rotation)

4.3 วิเคราะห์ความแข็ง ความเด่นชัดของวัฒนธรรม (strong culture) อาจารย์สาขาวิชาต่าง ๆ ด้วยค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย

4.4 วิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์ตามสถานภาพอาจารย์ ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งทางราชการ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยและสาขาวิชาต่าง ๆ ด้วยค่าที (t-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA)

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมตามองค์ประกอบที่ได้ เพื่ออธิบายเสริมข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 6 พัฒนาแบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

6.1 สร้างแบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์ที่มีโครงสร้างและข้อกระทง ตามที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ 12 ด้าน 70 ข้อคำถาม

6.2 นำไปทดลองใช้และหาค่าความเที่ยงได้ 0.94

สรุปผลการวิจัย

ผลงานวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพส่วนตัวอาจารย์

โดยภาพรวมอาจารย์เพศชายและเพศหญิง ในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีจำนวนใกล้เคียงกัน เมื่อพิจารณาเฉพาะสาขาพบว่าสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสาขาสังคมศาสตร์ มีอาจารย์ชายมากกว่าอาจารย์หญิง สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพและสาขามนุษยศาสตร์ มีอาจารย์หญิงมากกว่าอาจารย์ชาย อาจารย์มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี และจบปริญญาโทในประเทศมากที่สุดในทุกสาขา สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มีอาจารย์จบปริญญาเอกมากกว่าสาขาอื่น ๆ อาจารย์มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์มากที่สุด 3 สาขาวิชาคือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาสังคมศาสตร์ และสาขามนุษยศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์มากที่สุด ตำแหน่งทางวิชาการระดับศาสตราจารย์พบมากที่สุดในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ

2. ผลงานทางวิชาการ

ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา อาจารย์ส่วนใหญ่ ไม่ได้เขียนบทความ และไม่มีผลงานเอกสารประกอบการสอนหรือตำรา ร้อยละ 52.6 และ 62.8 ตามลำดับ ร้อยละ 56.4 มีผลงานวิจัย อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพมีผลงานวิจัยมากกว่าสาขาอื่น ๆ (ร้อยละ 71.3) อาจารย์สาขาสังคมศาสตร์ เขียนบทความและมีผลงานเอกสารประกอบการสอนหรือตำรามากกว่าสาขาอื่น ๆ อาจารย์สาขามนุษยศาสตร์มีผลงานวิจัยและเขียนบทความน้อยที่สุด

3. องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ได้องค์ประกอบสำคัญ 12 องค์ประกอบ เรียงลำดับตามค่าความแปรปรวนร่วมมากไปน้อย และแต่ละองค์ประกอบตัวแปรเรียงลำดับจากตัวแปรที่มีน้ำหนักตัวประกอบมากไปน้อยดังนี้

3.1 องค์ประกอบที่ 1 วัฒนธรรมอาจารย์ นักวิชาการและบริการสังคม ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่ การได้รับเชิญเป็นวิทยากร ร่วมจัดอบรมสัมมนา จัดประชุมวิชาการสำหรับบุคคลภายนอก ทำวิจัยร่วมกับอาจารย์สาขาวิชาอื่น เขียนบทความวิชาการเผยแพร่แนวคิดสู่สาธารณชน เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แต่งและเรียบเรียงตำรา ได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานเอกชน นำผลงานวิจัยมาใช้ประกอบการสอน ไปร่วมปฏิบัติงานกับฝ่ายปฏิบัติการในสายอาชีพ

3.2 องค์ประกอบที่ 2 วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่ ปฏิบัติตนตามระเบียบแบบแผนของมหาวิทยาลัย ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ทำงานโดยคำนึงถึงชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ปฏิบัติตนตามระเบียบราชการอย่างเคร่งครัด แสดงความชื่นชมและยกย่องเชิดชูเกียรติของมหาวิทยาลัยเมื่อมีโอกาส เสียสละและอุทิศเวลาทำงานเพื่อมหาวิทยาลัย ทำงานเต็มที่ตามเวลาราชการ ทำงานด้วยความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย ติดตามข่าวและความเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ

3.3 องค์ประกอบที่ 3 วัฒนธรรมอาจารย์

มุ่งงานบริหารประกอบด้วย 8 ตัวแปร ได้แก่ สนใจทำงานบริหารในมหาวิทยาลัย มีเป้าหมายที่จะเป็นผู้บริหารยินดีรับตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา เห็นว่าการทำงานบริหารในมหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่หนึ่งของอาจารย์ ยินดีช่วยงานบริหารตามที่ได้รับมอบหมาย ใช้เวลานานออกเหนือจากการสอนทำงานเกี่ยวกับกิจการบริหารเป็นส่วนใหญ่ และสนใจศึกษาทฤษฎะระเบียบในการปฏิบัติงาน

3.4 องค์ประกอบที่ 4 วัฒนธรรมอาจารย์ นักประชาธิปไตย ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา มีข้อมูลประกอบการเสนอความคิดเห็น กล้าโต้แย้งในสิ่งที่ตนเองเข้าใจว่าถูกต้อง รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานและยึดถือจรรยาบรรณของอาจารย์ในการปฏิบัติงาน

3.5 องค์ประกอบที่ 5 วัฒนธรรมอาจารย์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ ให้คำแนะนำนิสิตนักศึกษาในเรื่องส่วนตัว เข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาเมื่อมีโอกาส นัดนิสิตนักศึกษาที่อยู่ในความดูแลมาพบเป็นระยะ ๆ ยินดีทำหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือนิสิตนักศึกษาด้านการเรียน เปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น

3.6 องค์ประกอบที่ 6 วัฒนธรรมอาจารย์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ เรียนรู้แบบอย่างการเป็นอาจารย์ที่ดีจากอาจารย์รุ่นพี่ ภาควิชาจัดอาจารย์รุ่นพี่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงสำหรับอาจารย์ที่เข้ามาใหม่ หัวหน้าภาควิชาเป็นผู้ให้คำแนะนำ ดูแลอาจารย์ใหม่ในภาควิชา อาจารย์ในคณะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และอาจารย์ปฏิบัติเป็นแบบ

อย่างที่ดีแก่นิสิตนักศึกษา

3.7 องค์ประกอบที่ 7 วัฒนธรรมอาจารย์ สนใจสังคมและการเมือง ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ เป็นผู้นำในการเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ร่วมเป็นกรรมการทำงานทางการเมือง แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาทางการเมืองและสังคมผ่านสื่อต่าง ๆ กระตุ้นให้นิสิตนักศึกษาสงสัยเรื่องทางการเมืองและปัญหาสังคม เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาสังคม

3.8 องค์ประกอบที่ 8 วัฒนธรรมอาจารย์ ยึดมั่นศาสนาประกอบด้วยตัวแปร 4 ประการ ได้แก่ อ่านหนังสือ ฟังบรรยาย และติดตามรายการเกี่ยวกับศาสนาจากสื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เข้าร่วมพิธีทางศาสนาอยู่เสมอ และนำหลักทางศาสนามาประยุกต์ในการดำเนินชีวิต

3.9 องค์ประกอบที่ 9 วัฒนธรรมอาจารย์ มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ อ่านวารสารวิชาการอยู่เป็นประจำ ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการจากตำราเล่มใหม่ ๆ เข้ารับการอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ อยู่เสมอ ศึกษาดูงานเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มกัลยาณมิตรที่สนใจวิชาการ ฝึกฝนทักษะและร่วมปฏิบัติงานกับฝ่ายปฏิบัติการในสาขาวิชาชีพ

3.10 องค์ประกอบที่ 10 วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ เห็นว่าวิชาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีความก้าวหน้า อาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีความมั่นคง ภูมิใจที่ได้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เห็นว่าอาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีเกียรติ พอใจในค่าตอบแทน

ที่ได้รับในปัจจุบัน และเห็นว่าอาชีพอาจารย์มีอิสระในการคิดและการปฏิบัติงาน

3.11 องค์ประกอบที่ 11 วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ สอนนิสิตนักศึกษาให้มีกิจกรรมรายทแบบไทย ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษารู้คุณค่าและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทย และแสดงความเคารพอาจารย์ที่อาวุโสสูงกว่าตามวัฒนธรรมไทย

3.12 องค์ประกอบที่ 12 วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ เชื่อว่าชื่อเสียงและเกียรติคุณของอาจารย์อยู่ที่การค้นคว้าวิจัยและการเขียนตำรา เชื่อว่าความเป็นเลิศทางวิชาการขึ้นอยู่กับการค้นคว้าวิจัยของอาจารย์ และเห็นว่าตำแหน่งทางวิชาการแสดงถึงคุณภาพทางวิชาการของอาจารย์

4. ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

4.1 ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยโดยรวมพบว่า อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดในระดับมาก หรือมีวัฒนธรรมที่แข็ง (strong culture) ในระดับมากใน 7 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ วัฒนธรรม อาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่มีความเด่นชัดในระดับปานกลาง หรือมีความแข็งของวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลางมี 4 ด้าน วัฒนธรรม อาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรม

อาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีความเด่นชัดน้อยที่สุด หรือมีความแข็งน้อยที่สุด คือ วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง

เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมอาจารย์ตามสาขาวิชา โดยสรุปแล้วพบว่า อาจารย์ทุกสาขาวิชา มีวัฒนธรรมที่แข็ง มีความเด่นชัดในระดับมากเหมือนกัน 6 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

อาจารย์ทุกสาขาวิชา มีวัฒนธรรมที่แข็ง มีความเด่นชัดในระดับปานกลางเหมือนกันใน 3 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์

วัฒนธรรมที่มีความแข็ง มีความเด่นชัดน้อยในเกือบทุกสาขาวิชา คือ วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง มีเพียงสาขาวิชาสังคมศาสตร์ที่พบว่ามีความแข็ง ความมีเด่นชัดของวัฒนธรรมด้านนี้มากกว่าอาจารย์สาขาวิชาอื่นๆโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีค่าเฉลี่ยต่างกัน ในสาขาวิชาต่าง ๆ คือ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา โดยพบว่าอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ สาขาสังคมศาสตร์ และสาขามนุษยศาสตร์ มี

มุงงานบริหารประกอบด้วย 8 ตัวแปร ได้แก่ สนใจทำงานบริหารในมหาวิทยาลัย มีเป้าหมายที่จะเป็นผู้บริหารยินดีรับตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา เห็นว่าการทำงานบริหารในมหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่หนึ่งของอาจารย์ ยินดีช่วยงานบริหารตามที่ได้รับมอบหมาย ใช้เวลานอกเหนือจากการสอนทำงานเกี่ยวกับการบริหารเป็นส่วนใหญ่ และสนใจศึกษากฎระเบียบในการปฏิบัติงาน

3.4 องค์ประกอบที่ 4 วัฒนธรรมอาจารย์ นักประชาธิปไตย ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา มีข้อมูลประกอบการเสนอความคิดเห็น กล่าวโต้แย้งในสิ่งที่ตนเองเข้าใจว่าถูกต้อง รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานและยึดถือจรรยาบรรณของอาจารย์ในการปฏิบัติงาน

3.5 องค์ประกอบที่ 5 วัฒนธรรมอาจารย์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ ให้คำแนะนำนิสิตนักศึกษาในเรื่องส่วนตัว เข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาเมื่อมีโอกาส นัดนิสิตนักศึกษาที่อยู่ในความดูแลมาพบเป็นระยะ ๆ ยินดีทำหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือนิสิตนักศึกษาด้านการเรียน เปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น

3.6 องค์ประกอบที่ 6 วัฒนธรรมอาจารย์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ เรียนรู้แบบอย่างการเป็นอาจารย์ที่ดีจากอาจารย์รุ่นพี่ ภาควิชาจัดอาจารย์รุ่นพี่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงสำหรับอาจารย์ที่เข้ามาใหม่ หัวหน้าภาควิชาเป็นผู้ให้คำแนะนำ ดูแลอาจารย์ใหม่ในภาควิชา อาจารย์ในคณะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และอาจารย์ปฏิบัติเป็นแบบ

อย่างที่ดีแก่นิสิตนักศึกษา

3.7 องค์ประกอบที่ 7 วัฒนธรรมอาจารย์ สนใจสังคมและการเมือง ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ เป็นผู้นำในการเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ร่วมเป็นกรรมการทำงานทางการเมือง แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาทางการเมืองและสังคมผ่านสื่อต่าง ๆ กระตุ้นให้นิสิตนักศึกษาสงสัยเรื่องทางการเมืองและปัญหาสังคม เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาสังคม

3.8 องค์ประกอบที่ 8 วัฒนธรรมอาจารย์ ยึดมั่นศาสนา ประกอบด้วยตัวแปร 4 ประการ ได้แก่ อ่านหนังสือ ฟังบรรยาย และติดตามรายการเกี่ยวกับศาสนาจากสื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เข้าร่วมพิธีทางศาสนาอยู่เสมอ และนำหลักทางศาสนามาประยุกต์ในการดำเนินชีวิต

3.9 องค์ประกอบที่ 9 วัฒนธรรมอาจารย์ มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ อ่านวารสารวิชาการอยู่เป็นประจำ ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการจากตำราเล่มใหม่ ๆ เข้าร่วมอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ อยู่เสมอ ศึกษาดูงานเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มกัลยาณมิตรที่สนใจวิชาการ ฝึกฝนทักษะและร่วมปฏิบัติงานกับฝ่ายปฏิบัติการในสาขาวิชาชีพ

3.10 องค์ประกอบที่ 10 วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ เห็นว่าวิชาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีความก้าวหน้า อาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีความมั่นคง ภูมิใจที่ได้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เห็นว่าอาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีเกียรติพอใจในค่าตอบแทน

ที่ได้รับในปัจจุบัน และเห็นว่าอาชีพอาจารย์มีอิสระในการคิดและการปฏิบัติงาน

3.11 องค์ประกอบที่ 11 วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ สอนนิสิตนักศึกษาให้มีกิจกรรมายาทแบบไทย ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษารู้คุณค่าและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทย และแสดงความเคารพอาจารย์ที่อาวุโสสูงกว่าตามวัฒนธรรมไทย

3.12 องค์ประกอบที่ 12 วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ เชื่อว่าชื่อเสียงและเกียรติคุณของอาจารย์อยู่ที่การค้นคว้าวิจัยและการเขียนตำรา เชื่อว่าความเป็นเลิศทางวิชาการขึ้นอยู่กับการค้นคว้าวิจัยของอาจารย์ และเห็นว่าตำแหน่งทางวิชาการแสดงถึงคุณภาพทางวิชาการของอาจารย์

4. ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

4.1 ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยโดยรวมพบว่า อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดในระดับมาก หรือมีวัฒนธรรมที่แข็ง (strong culture) ในระดับมากใน 7 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ วัฒนธรรม อาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่มีความเด่นชัดในระดับปานกลาง หรือมีความแข็งของวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลางมี 4 ด้าน วัฒนธรรม อาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรม

อาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร วัฒนธรรม อาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีความเด่นชัดน้อยที่สุด หรือมีความแข็งน้อยที่สุด คือ วัฒนธรรม อาจารย์สนใจสังคมและการเมือง

เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมอาจารย์ตามสาขาวิชา โดยสรุปแล้วพบว่า อาจารย์ทุกสาขาวิชา มีวัฒนธรรมที่แข็ง มีความเด่นชัดในระดับมากเหมือนกัน 6 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

อาจารย์ทุกสาขาวิชา มีวัฒนธรรมที่แข็ง มีความเด่นชัดในระดับปานกลางเหมือนกันใน 3 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์

วัฒนธรรมที่มีความแข็ง มีความเด่นชัดน้อยในเกือบทุกสาขาวิชา คือ วัฒนธรรม อาจารย์สนใจสังคมและการเมือง มีเพียงสาขาวิชาสังคมศาสตร์ที่พบว่ามีความแข็ง ความมีเด่นชัดของวัฒนธรรมด้านนี้มากกว่าอาจารย์สาขาวิชาอื่นๆโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีค่าเฉลี่ยต่างกัน ในสาขาวิชาต่าง ๆ คือ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา โดยพบว่าอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ สาขา สังคมศาสตร์ และสาขามนุษยศาสตร์ มี

วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนาที่แข็ง มีความเด่นชัดในระดับมากแต่พบว่ามีความแข็ง มีความเด่นชัดในระดับปานกลาง ในอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา พบว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความแข็ง มีความชัดเจนในระดับมาก ในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาสังคมศาสตร์ และสาขามนุษยศาสตร์ แต่เป็นวัฒนธรรมที่มีความแข็ง มีความเด่นชัดในระดับปานกลาง ในอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ

5. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์ในแต่ละองค์ประกอบตามตัวแปรสถานภาพอาจารย์

5.1 เพศ

ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์เพศชายและหญิงมีวัฒนธรรมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 9 ด้าน โดยพบว่าอาจารย์เพศชายมีวัฒนธรรมที่แข็ง มีความเด่นชัดกว่าอาจารย์เพศหญิงใน 5 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ อาจารย์เพศหญิงมีวัฒนธรรมอาจารย์ที่แข็ง มีความชัดเจนกว่าอาจารย์เพศชายใน 4 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์รักษสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

5.2 อายุ

พบว่าอาจารย์มีอายุต่างกันมีวัฒนธรรมที่ต่างกันเกือบทุกด้าน ยกเว้นวัฒนธรรมอาจารย์

สนใจสังคมและการเมือง และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการที่พบว่าไม่มีความแตกต่างกันในอาจารย์กลุ่มอายุต่าง ๆ

5.3 สาขาวิชา

พบว่าอาจารย์ต่างสาขาวิชา มีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 6 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์วัฒนธรรมอาจารย์เน้นสังคมและการเมือง วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ

5.4 วุฒิการศึกษา

พบว่าอาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 5 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์รักษสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

5.5 ตำแหน่งทางวิชาการ

พบว่าอาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการต่างกัน มีวัฒนธรรมที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 5 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ

5.6 ประสบการณ์ทำงานในสถาบัน

อุดมศึกษา

พบว่าอาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษาต่างกัน มีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 7 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์รักษสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

5.7 มหาวิทยาลัย

พบว่าอาจารย์ที่อยู่ต่างมหาวิทยาลัยมีความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เพียงด้านเดียว คือ วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง โดยพบว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัฒนธรรมด้านนี้เด่นชัดกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยส่วนใหญ่มีความภูมิใจที่ได้เป็นอาจารย์ มีความรักในวิชาชีพ อาจารย์ เห็นว่าอาชีพอาจารย์มีความสำคัญ เพราะเป็นอาชีพที่สร้างคน เป็นอาชีพที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรี สังคมให้การยอมรับ มีความมั่นคง ทำประโยชน์ให้กับสังคมได้มาก สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองได้ เป็นอาชีพที่มีความอิสระทั้งความคิดและการปฏิบัติ เป็นนายของตนเอง เป็นอาชีพที่ทำให้เป็นคนทันสมัย ได้พัฒนาความคิดตลอดเวลา อาจารย์ส่วนน้อยเห็นว่า การเป็นอาจารย์ต้องเสียสละมาก ภาระงานมากจนไม่มีโอกาสสร้างองค์ความรู้ใหม่ ค่าตอบแทนไม่

สมดุลกับความสามารถและค่าครองชีพ ค่านิยมของการเป็นอาจารย์เป็นรองวิชาชีพอื่นในสังคมไทย อาจารย์กลุ่มหนึ่งมีความคิดว่า จะเปลี่ยนงานเมื่อหมดภาระหรือได้รับข้อเสนอด้านค่าตอบแทนที่พอใจมากกว่า อาจารย์ที่ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาที่เก่า จะแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในสถาบัน มากกว่าอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาใหม่

วัฒนธรรมทางวิชาการ พบว่าอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย มีเสรีภาพที่จะศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ตนเองสนใจ มีอิสระในการบริหารเวลาของตนเองมากกว่าข้าราชการวิชาชีพอื่น ๆ สามารถเลือกหรือทำความเข้าใจกับเพื่อนอาจารย์ในการเลือกสอนรายวิชาที่ตนเองถนัดได้ กำหนดเนื้อหาและวิธีสอน เลือกที่จะศึกษาค้นคว้าหรือทำงานสร้างสรรค์ ด้วยวิจรรณญาณของตนเอง เขียนบทความเสนอแนวคิดของตนเองได้อย่างอิสระในสิ่งที่ตนเองสนใจได้ อาจารย์มีความเชื่อว่าความเป็นเลิศทางวิชาการเกิดจากผลการวิจัย อาจารย์ส่วนใหญ่ให้คร่ำมสนใจและทำงานวิจัยกันมากขึ้น แต่อาจารย์บางสาขาวิชา บางกลุ่มไม่คิดทำวิจัยไม่สนใจทำวิจัย โดยให้เหตุผลว่ามีภาระงานสอนมากจนไม่มีเวลาไปคิดหรือทำวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัยกับการสอน อาจารย์มีความเชื่อแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่สนใจและทำวิจัยเชื่อว่า การทำวิจัยจะช่วยให้การสอนได้ดีขึ้น เพราะมีสิ่งใหม่ ๆ จากการศึกษาและผลจากการวิจัยมาใช้ในการสอน กลุ่มที่ไม่สนใจทำวิจัยเห็นว่า การทำวิจัยทำให้อาจารย์ทุ่มเทกับงานสอนน้อยลง ทำให้งานสอนด้อยคุณภาพ เป้าหมายของการทำวิจัยของอาจารย์สรุปได้ 3 ลักษณะ คือ 1) ทำวิจัยเพื่อใช้เป็นผลงานขอตำแหน่งทางวิชาการ 2) ทำวิจัยเพราะต้องการ

หาคำตอบเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหา. หากทางปฏิบัติใหม่ ๆ หรือต้องการแสวงหาความจริง 3) ทำวิจัย เพราะต้องการมีผลงานปรากฏและมีค่าตอบแทนสูง การทำงานวิจัยของอาจารย์ส่วนใหญ่เป็นการทำวิจัยเป็นที่มในสาขาวิชาหรือภาควิชา งานวิจัยที่เป็นสหสาขาวิชามีน้อยมาก ซึ่งพบว่าสอดคล้องกับลักษณะการทำงานของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย คือ ขอบรับผิดชอบที่จะทำงานคนเดียว การทำงานร่วมกันของอาจารย์พบปัญหาบ่อย เพราะอาจารย์มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความรู้สูงใกล้เคียงกัน ทุกคนต้องการเป็นผู้นำกลุ่มไม่ยอมเป็นลูกทีมใคร และอาจารย์เห็นว่าการทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้อาจารย์บางคนไม่รับผิดชอบงานของส่วนรวม

เจตคติต่อตำแหน่งทางวิชาการสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ กลุ่มที่มีเจตคติที่ดีเชื่อว่าตำแหน่งทางวิชาการแสดงถึงคุณภาพของอาจารย์ เห็นว่าเป็นหน้าที่ของอาจารย์ที่ต้องทำผลงานเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการ เพราะเชื่อว่าตำแหน่งทางวิชาการคือเกียรติและศักดิ์ศรีของอาจารย์และสถาบันที่อาจารย์ปฏิบัติงาน อาจารย์อีกกลุ่มมีความเชื่อว่าตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ไม่สัมพันธ์กับความเป็นนักวิชาการ ตำแหน่งทางวิชาการเป็นเหมือนเครื่องประดับ ไม่ได้แสดงถึงภูมิปัญญาของการเป็นนักวิชาการที่แท้จริง อาจารย์ทำผลงานเพียงเพื่อนำไปขอตำแหน่งทางวิชาการ มีเป้าหมายอยู่ที่การได้ตำแหน่ง ได้เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือน ไม่ได้ทำผลงานเพื่อขยายหรือสร้างการแข่งขันแกร่งของศาสตร์ต่าง ๆ ตามปฏิธานที่แท้ของการอุดมศึกษา อาจารย์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “ยิ่งเอาตำแหน่งทางวิชาการ ไปผูกติดกับเงินเดือน ยิ่งรู้สึกรังเกียจและไม่คิดจะขอตำแหน่งทางวิชาการ ตำแหน่ง

ทางวิชาการควรเป็นการมอบให้ แก่อาจารย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามเกณฑ์การประเมินที่มีประสิทธิภาพ ควรเป็นตำแหน่งที่ผู้รับมีความภาคภูมิใจในเกียรติยศทางวิชาการ ที่ไม่ใช่ได้มาจากการขอ”

การแสวงหาความรู้ของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ส่วนใหญ่เป็นแสวงหาความรู้ด้วยการเป็นผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น การอ่านตำราวารสารจากต่างประเทศ การเข้าร่วมประชุม สัมมนา อบรม ศึกษาดูงาน เป็นต้น การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น การทำวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ในบริบทไทยยังมีน้อย

การทำงานบริการวิชาการ อาจารย์มีความเชื่อว่า การทำงานบริการวิชาการ ทำให้ได้ประสบการณ์มาประยุกต์ในการสอน ทำให้โลกของวิชาการและโลกที่เป็นจริงมีความใกล้เคียงกัน ลักษณะของงานบริการวิชาการของอาจารย์ได้แก่ การเป็นวิทยากร การจัดอบรม สัมมนา ประชุม วิชาการให้แก่บุคคลภายนอก เขียนบทความ จัดทำรายการผ่านสื่อต่าง ๆ ความร่วมมือระหว่างอาจารย์กับหน่วยงานภายนอกมี 3 รูปแบบ รูปแบบแรก เป็นการให้ความร่วมมือด้วยการนำความรู้ เทคโนโลยีจากมหาลัยสู่สังคม เช่น การทำงานบริการวิชาการในกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น รูปแบบที่สอง เป็นความร่วมมือด้วยการนำเทคโนโลยีจากภายนอกเข้าสู่มหาวิทยาลัยเช่น อาจารย์ไปศึกษาดูงาน ร่วมฝึกปฏิบัติงานกับหน่วยงานที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีสูง การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาให้ข้อมูลทางวิชาการแก่คณาจารย์ รูปแบบที่สาม เป็นความร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวม เช่น ร่วมทำโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

การมีส่วนร่วมในงานบริหาร อาจารย์

สถาบันอุดมศึกษาไทย มีความคิดเห็นแยกเป็น 2 แนวคิด แนวคิดแรกเห็นว่า งานบริหารไม่ใช่หน้าที่ของอาจารย์ อาจารย์ได้รับการฝึกฝนให้เป็นนักวิชาการมากกว่าการทำงานบริหาร การทำงานบริหารทำให้ไม่มีเวลาพัฒนางานวิชาการ อีกแนวคิดหนึ่งเห็นว่า อาจารย์ควรมีส่วนร่วมในการทำงานบริหาร ถือเป็นหน้าที่หนึ่งที่อาจารย์ทุกคนจะต้องทำหน้าที่ให้บริการแก่สถาบัน ที่นอกเหนือจากการให้บริการวิชาการแก่สังคม

การให้การยอมรับผู้นำในมหาวิทยาลัย พบว่าอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ให้การยอมรับนับถือผู้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารตามลำดับ ตามบทบาทและหน้าที่ แม้จะมีอาวุโสน้อยกว่า ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย เป็นผู้ประสานงานมากกว่าเป็นผู้บังคับบัญชา การดำรงตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยถือเป็นเกียรติยศ แสดงถึงความสามารถและการยอมรับในหมู่นักวิชาการด้วยกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ 1) ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล อาจารย์ให้ความเคารพนับถือกันตามอาวุโส 2) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ในเชิงการบริหาร อาจารย์ยอมรับนับถือกันตามบทบาทหน้าที่ 3) ความสัมพันธ์เชิงวิชาการ ถือว่าอาจารย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ยึดหลักเหตุและผล ความถูกต้องทางวิชาการ มากกว่าการยึดระบบอาวุโสและตำแหน่งทางการบริหาร

ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา มีสองลักษณะ คือ ความสัมพันธ์เชิงวิชาการ และความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความสัมพันธ์เชิงวิชาการแยกได้ 2 แบบ คือ ความสัมพันธ์แบบครูกับศิษย์ และความสัมพันธ์ในฐานะผู้ร่วมงานทางวิชาการ ความสัมพันธ์ส่วน

บุคคลมี 2 แบบเช่นกัน คือ ความสัมพันธ์ตามหน้าที่ และความสัมพันธ์แบบ พ่อ-แม่-ลูก (in loco parentis)

ความสนใจทางสังคมและการเมืองของอาจารย์มหาวิทยาลัยไทย อยู่ในระดับการติดตามข่าวจากสื่อต่าง ๆ วิพากษ์วิจารณ์ประเด็นข่าวทางการเมืองและสังคมในกลุ่มเพื่อนอาจารย์ มีอาจารย์น้อยคนที่แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ อาจารย์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “อาจารย์สนใจแต่เรื่องภายในมหาวิทยาลัย สิ่งที่พ้นจากรั้วมหาวิทยาลัยแม้แต่เรื่องที่ติดกับรั้วมหาวิทยาลัย อาจารย์ไม่ค่อยให้ความสนใจ”

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบใหม่ ที่จำแนกอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ด้วยมิติทางวัฒนธรรมได้ 12 กลุ่ม หรืออีกนัยหนึ่งคือ ได้ข้อค้นพบว่าอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย มีวัฒนธรรมที่เด่นชัดอยู่ 12 วัฒนธรรม และผลการวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะหรือธรรมชาติของอาจารย์ในแต่ละกลุ่ม หรือในแต่ละวัฒนธรรมว่า มีแนวความคิดมีความเชื่อและพฤติกรรมที่เด่นชัดในเรื่องต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ที่สามารถบอกลักษณะเฉพาะของวิชาที่อาจารย์และบอกลักษณะเฉพาะของอาจารย์ในแต่ละสาขา นอกจากนี้ยังได้แสดงวัฒนธรรมที่เด่นชัดของอาจารย์ในแต่ละสาขาวิชา รวมทั้งวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของอาจารย์ในแต่ละสาขาวิชาด้วย

เป็นที่น่ายินดีที่พบว่า วัฒนธรรมอาจารย์ที่พบว่ามีวัฒนธรรมเด่นชัดในระดับมากในอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์

เน้นผลงานทางวิชาการ และวัฒนธรรมอาจารย์ มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ เป็นวัฒนธรรมที่เป็นคุณลักษณะของนักวิชาการที่เป็นสากล ไกรยุทธ ธีรตยา คีรินทร์ (2528) กล่าวถึงคุณลักษณะของนักวิชาการไว้ว่า นักวิชาการต้องมีความกล้าหาญ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นที่ตัวเองเข้าใจว่าถูกต้องแล้ว ให้ประจักษ์ต่อคนทั่วไปและคนในวงการเดียวกัน ต้องกล้าที่จะแย้งหรือค้านความคิดเห็นความรู้ความเชื่อที่มีอยู่แล้ว และที่ยอมรับกันหรือใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เมื่อได้สรุปแล้วว่าเป็นความรู้ ความเชื่อที่ผิด ๆ ต้องกล้ารับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น โดยไม่ยึดถือว่าความคิดของตนเองเท่านั้นที่ถูกต้อง และจอร์จ (George, 1987) กล่าวว่า “โลกของวิชาการเป็นสิ่งท้าทาย การยอมรับผู้อื่นอย่างไม่สมเหตุผล เป็นสิ่งที่นักวิชาการไม่ควรปฏิบัติ” สำหรับในสังคมนักวิชาการไทย ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า “ในเรื่องของวิชาการ อาจารย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ต้องได้แย้งให้ปรากฏความจริงทางวิชาการ ไม่ควรใช้วัฒนธรรมไทยเรื่องการเคารพ ความเกรงใจเรื่องความอาวุโสมาปะปนกับเรื่องวิชาการ เพราะจะทำให้โลกวิชาการไม่พัฒนา” สำหรับวัฒนธรรมอาจารย์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของวิชาชีพอาจารย์ เพราะหน้าที่ของอาจารย์คือศึกษาค้นคว้าสร้างองค์ความรู้ใหม่ และถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนรุ่นหลัง (Clark, 1985 ; Kuh and Whitt, 1988)

วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน ที่พบว่ามีความเด่นชัดในระดับมาก ในอาจารย์สถาบันอุดม

ศึกษาไทยเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีปัญหาสมองไหลและกล่าวกันว่าอุดมศึกษาไทยกำลังเผชิญวิกฤตการณ์อาจารย์ก็ตาม อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยยังมีความรักในวิชาชีพและมีความรักในสถาบันที่ปฏิบัติงาน ซึ่งจะเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้อุดมศึกษาผ่านวิกฤตการณ์อาจารย์ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านของวิชาชีพและสถาบัน

วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา เป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งที่มีความเด่นชัดในระดับมากในสถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของระบบการศึกษาไทยที่ครูอาจารย์ทำหน้าที่ตัวแทนผู้ปกครอง (In loco parentis) แม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่อาจารย์ไทยก็ยังคงเอื้ออาทรให้การดูแลนิสิตชั้นที่ตัวแทนผู้ปกครอง อาจารย์ยังคงให้คำปรึกษาแนะนำนิสิตทั้งเรื่องการเรียนรู้และเรื่องส่วนตัว

วัฒนธรรมอาจารย์ด้านอื่น ๆ ที่พบว่ามีความเด่นชัดในระดับปานกลางและระดับน้อยนั้น จะต้องร่วมกันพิจารณาต่อไปว่า จะต้องสร้างสรรค์ให้เป็นวัฒนธรรมที่มีความแข็งแกร่งในสถาบันอุดมศึกษาไทยหรือไม่ และจะมีแนวทางการสร้างสรรค์อย่างไร เช่น วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม รวมทั้งวัฒนธรรมอาจารย์สนใจการเมืองและสังคม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนำเสนอวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน 12 วัฒนธรรม การนำผลการวิจัยไปใช้ผู้บริหาร

ควรได้วิเคราะห์พันธกิจ และวิสัยทัศน์ ของสถาบันว่ามีทิศทางอย่างไร ต้องการอาจารย์ที่มีวัฒนธรรมที่มีความเด่นชัดในด้านใดบ้าง จึงจะทำให้ภาระกิจของสถาบันเป็นไปตามเป้าหมาย เพื่อการพัฒนาอาจารย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละสถาบัน การนำไปใช้ในเชิงบริหารด้วยการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของอาจารย์แต่ละกลุ่ม แต่ละสาขา หรือแต่ละมหาวิทยาลัย ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าแบบวัดวัฒนธรรมที่ได้จากการวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้ในงานวิจัยสถาบัน ของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและบริหารงานของ

สถาบัน และสามารถนำแบบวัดวัฒนธรรมไปใช้ในวงกว้าง กับอาจารย์สาขาวิชาต่าง ๆ จะช่วยขยายศาสตร์อุดมศึกษาให้กว้างขึ้น และจากผลการวิจัยนี้พบว่าอาจารย์ต่างสาขาวิชา มีวัฒนธรรมต่างกัน การศึกษาเจาะลึกเฉพาะสาขาวิชา จะช่วยให้ภาพของวัฒนธรรมอาจารย์ไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และถ้าได้มีการวิเคราะห์ต่อว่าวัฒนธรรมใด ที่เหมาะสมกับสถาบันอุดมศึกษาไทย รวมทั้งรูปแบบการสร้างหรือพัฒนาให้วัฒนธรรมที่พึงประสงค์ ให้มีความแข็งแกร่ง มีความเด่นชัด เพื่อสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ ในอุดมศึกษาไทยอย่างต่อเนื่องต่อไป

๕๕๕๕๕๕๕๕๕๕๕

เอกสารอ้างอิง

- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2530). **หัวหน้าภาควิชา : ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและวิธีปฏิบัติ** ทางการบริหารงานบุคคลกับความพึงพอใจในงานและสัมฤทธิ์ผลของงานกรณีศึกษาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม.
- ประกอบ คูปรัตน์. (2537). มหาวิทยาลัยกับก้าวสู่ความเป็นประชาธิปไตยของสังคม. ใน **มหาวิทยาลัยเพื่อมวลชน**. (หน้า 3-16). กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. (2537). **มหาวิทยาลัยเพื่อมวลชนมนุษย์**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยา บวรวัฒนา อมรชัย ดินดีเมธ และ วัฒนพร พึ่งบุญ ณ อยุธยา. (2535). **การเพิ่มคุณภาพและคุณค่าของตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีส้าน. (2536). **วิกฤตการณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษา**. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง วิกฤตการณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษา 28-29 ตุลาคม 2536. ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2527). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- Barnett, R. (1990). **The idea of higher education**. Buckingham : SRHE and open university press.
- Becher, T. (1984). The cultural view. In Burton Clark (ed) **Perspective on higher education** pp. 465-498 California : University of California press.
- Bergquist, H. (1992). **The four cultures of the academy**. Sanfrancisco : Jossey - Ban.
- George, P. (1987). **University teaching across cultures : Lessons from U.S. fullbrighters in Southeast Asia and their Colleagues in Thailand**. United State Information Service.
- Hickman and Silva. (1984). **Creating excellence**. New York : NAL Book.
- Marshall, C. ; Lincoln, Y. S. ; and Austin. AE. (1991). Integrating a qualitative assessment of the quality of academic life : political and logistical issues. **New Directions for Institutional Research**. 72 (Winter).
- Mc. Daniel and Stumpf, L. (1993). The organizational culture : Implication for nursing service. **Journal of nursing Administration**, 23 (April). 54-60.
- Schein, E. H. (1988). **Organizational culture and leadership**. Sanfrancisco : Jossey Bass.
- Triandis, H. C. and others. (1972). **The analysis of subjective culture**. New York : Wiley - Interscience.